

УДК 340.1:004.168

DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2021.4.03>

Емін Наджафлі,

кандидат юридичних наук,
Харківський національний університет внутрішніх справ,
кафедра фундаментальних та юридичних дисциплін (доцент)

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ДИГІТАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Метою статті є теоретико-правове висвітлення ключових параметрів методологічного інструментарію в науковому пізнанні дигіталізації державної влади, що запропоновано здійснювати на основі синтезу здобутків загальнотеоретичної юриспруденції, галузевих правових наук, а також суміжних суспільствознавчих дисциплін (соціології, політології, науки державного управління тощо). Запропоновано структурну будову методології дослідження дигіталізації державної влади, яка складається із семи «рівнів», розташованих за принципом ієрархічності й супідрядності: 1) домінуючого світогляду; 2) філософських засад; 3) типу наукового мислення (наукової раціональності); 4) принципів наукового пізнання; 5) наукових парадигм; 6) методологічних підходів; 7) наукових методів пізнання. Надано докладну характеристику кожному зі структурних блоків цієї методології. Обґрунтовано, що домінуючий світогляд, необхідний для побудови оптимальної методології осмислення феномена дигіталізації державної влади, повинен включати в себе елементи сучасної некласичної (посткласичної) філософії, методології пізнання цифрових технологій і конструктивістські елементи сучасної інноваційної методології загальнотеоретичної юриспруденції. Доведено, що оптимальним для осмислення процесів дигіталізації державної влади є постнекласичний тип раціональності. З'ясовано, що провідними загальнонауковими парадигмами дослідження дигіталізації державної влади є парадигми інформаційного суспільства та цифровізації (дигіталізації).

Ключові слова: дигіталізація, інформаційне суспільство, методологія, цифрова держава, державна влада, право, загальнотеоретична юриспруденція, постнекласичний тип раціональності.

Оригінальна стаття

Постановка проблеми

Дигіталізація державної влади становить складну за характером, малорозроблену за станом опрацювання, а також вагому за обсягом і значущістю сферу наукових досліджень, адже відкриває перспективу аналізу тих багатоманітних та нелінійних суспільних процесів, які, розгортаючись у реальному часі та просторі, мають сутнісно правовий характер, а також не тільки ще далекі від своєї фіналізації [1, с. 19; 2, с. 180], але навіть від усталеної концептуальної визначеності,

структурної упорядкованості й нормативної урегульованості, зокрема на рівні чільного суспільного регулятора, яким у сучасному суспільстві є право. Адже використання та широке впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у сферу функціонування держави вже призвело до трансформації багатьох традиційних інститутів держави, особливо в напрямі електронної демократії; заторкнуло сферу реалізації фундаментальних прав і свобод людини і громадянина; спричинило появу феномена новітніх «цифрових» прав людини; переформатувало уявлення про правову реальність і правозастосування; обумовило появу численних суспільних суперечностей, ризиків та конфліктів, пов'язаних як із функціонуванням всієї системи державного управління, так і з проблематизацією стану захищеності як «традиційних», так і «нових» прав громадян, а також супроводжується виникненням та поширенням новітніх «гібридних» загроз засадам національної безпеки України. Всі означені процеси потребують свого належного наукового осмислення, оцінки та свідомого керування ними, що неможливо поза створенням теоретико-методологічного підґрунтя з метою комплексного наукового пізнання і прогнозування таких процесів.

Стан дослідження проблеми

Донедавна питання дигіталізації державної влади взагалі перебувало на периферії уваги як дослідників, зокрема правознавців, так і власне ініціаторів та «виконавців» процесів державо- і правотворення в нашій країні. Численні проблеми з розумінням цифрової трансформації в державному управлінні спричиняла тривала відсутність відповідної законодавчої інфраструктури у сфері цифрового управління. Держава не мотивувала та не надавала громадськості і бізнесу можливості широко використовувати відповідні інноваційні технології [2, с. 170]. Лише останнім часом активізація креативного потенціалу дигіталізації державної влади (та просування відповідного концепту на рівні вищого державного керівництва України) стала закономірно розглядатися, насамперед вченими (О. Бакумов, О. Баранов, М. Бурдін, Н. Верлос, І. Доронін, А. Заїкін, П. Куфтирєв, Н. Кушакова-Костицька, А. Мезенцев, Г. Подзігун, В. Рудюк, Н. Стеблина), як імперативний атрибут сприяння прискоренню стрімкого розвитку суспільства й усіх його сегментів (економіки, освіти, культури тощо) на найперспективніших, найсучасніших (інноваційних) його напрямках.

Відповідно, важливим завданням для ключових суб'єктів вітчизняного стратегування стала розробка практичних рекомендацій щодо подальшого – більш осмисленого та продуманого (а відповідно, і керованого) – розгортання процесів дигіталізації державної влади для вироблення на цій основі ефективної державної політики правових

реформ. Безумовно, базою для розробки таких рекомендацій має стати ретельно опрацьована методологія осмислення цифрової реальності державної влади.

Мета і завдання дослідження

Метою статті є теоретико-правове висвітлення ключових параметрів методологічного інструментарію в науковому пізнанні дигіталізації державної влади. Для досягнення мети поставлено такі *завдання*: 1) визначити структуру методології дослідження дигіталізації державної влади; 2) провести розмежування між концептами цифрового пізнання і цифрового мислення.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що зазначена публікація є однією з перших праць, в якій аналізуються теоретико-правові аспекти методологічних засад наукового дослідження дигіталізації державної влади.

Виклад основного матеріалу

Формулювання методологічних основ наукового дослідження є його невід'ємною складовою. Методологічними ж основами наукового дослідження прийнято вважати методичні засоби (а також їх поєднання), які використовуються науковцями для проведення наукових досліджень як навколишньої реальності, так і змісту певних абстрактних понять. Методологія є системою певних методів, способів і прийомів, що застосовуються в тій чи іншій сфері діяльності, а основною функцією методу є внутрішня організація та регулювання пізнання або практичної перебудови того чи іншого об'єкта. Водночас методологія – це набагато складніше явище, адже, як слушно вважає Д. Керімов, вона є тим інтегральним явищем, яке «об'єднує в собі низку компонентів: світогляд і фундаментальні загальнотеоретичні концепції, загальні філософські закони та категорії, загально й приватно-наукові методи. Тому методологію не можна зводити до одного із названих компонентів, зокрема до методу або вчення про методи, оскільки за її межами залишаються інші компоненти» [3, с. 46].

Виходячи із концепції багаторівневості структури методології дослідження дигіталізації державної влади, ми вважаємо (приєднуючись у цьому питанні до наукової позиції Д. Тихомирова), що таке комплексне утворення, як зазначена методологія, складається з певних структурних «рівнів», розташованих за принципом ієрархічності і супідрядності: 1) домінуючого світогляду, який характеризується як сукупність уявлень про світ, роль у ньому людини, а також похідних від них переконань, настанов, ідеалів, принципів, ціннісних орієнтацій пізнавальної та практичної діяльності людей, їх життєдіяльності загалом; 2) філософських засад, до яких належать філософські системи, що стосуються онтології, гносеології, антропології, праксеології

права, а також ідеї пізнавального процесу (зокрема, ідеї обґрунтованості, фальсифікації, верифікації, відповідальності вченого тощо, єдності та диференціації правового часу, простору та множини правових явищ, багатоманітності світу, які у науковому пізнанні виконують функцію обґрунтування, а також евристичну та методологічну функції); 3) типу наукового мислення (наукової раціональності) як сукупності взаємозалежних і взаємозумовлених наукових ідей, принципів і норм, форм відображення й пізнання дійсності, що мають раціональну природу та є історично обумовленими; 4) наукових парадигм як сукупності загальноновизнаних і домінуючих на цьому етапі розвитку юридичної науки взаємозалежних наукових досягнень, наукових теорій і відповідних їм правил, стандартів, методів наукових досліджень; 5) методологічних підходів; 6) наукових методів, тобто сукупності певних принципів, правил, прийомів, способів і засобів пізнання [4, с. 52–53].

Фундаментальним є значення домінуючого світогляду в конструюванні методології пізнання дигіталізації державної влади, адже саме в його межах визначаються висхідні світоглядні орієнтири пізнання відповідного предмета аналізу, вибудовуються ті настанови, якими дослідник керується при аналізі досліджуваного предмета. Вважаємо, що такий світогляд у конструюванні методології пізнання дигіталізації державної влади має поєднувати елементи загальнофілософського, спеціалізовано-технічного та спеціально-юридичного світоглядів, оскільки сама дигіталізація не є суто правовим феноменом. Виникнувши вперше в межах інформаційно-комунікаційних технологій, тобто маючи значення першопочатково суто технологічного чинника соціальної реальності, вона незабаром перетворилася на широке поле застосування означених технологій, що включають у себе штучний інтелект та машинну освіту (*AI & Deep Learning*), високошвидкісний інтернет (*4G i 5G*), інтернет речей (*Internet of Things*), інтегровані промислові мережі, додаткову реальність (*Augmented & Virtual Reality*) і 3D-друк, кіберфізичні системи і нейротехнології з принципово новим механізмом взаємодії людини та робототехнічних пристроїв, сучасні біоінженерні технології (*Biotech*), технології сервісу збору й аналітичної обробки великих даних (*Big Data*), хмарних комп'ютерних сервісів та обрахунків (*Cloud Computing*), «розумних» робототехнічних комплексів і пристроїв (*Smart Everything*), а також виявляються у розвитку соціальних мереж, складних цифрових технологічних платформ (цифрові двійники, децентралізований реєстр, квантові обрахунки), а також технології захисту і безпеки в інтернеті (*Cybersecurity*) [5, с. 31]. Відповідно, об'єктивно виникає потреба в синтезному баченні проблематики дигіталізації державної влади як елемента ширшого та складнішого процесу цифровізації різних боків суспільного життя в їх взаємозумовленості та взаємодії. Як зазначають

із цього приводу фахівці Інституту філософії імені Г. Сковороди НАН України, відповідна методологія потребує «зовсім іншого рівня інтелектуальної підготовки всього людства до нового “стилю життя”, але така підготовка вже сьогодні базується не тільки на природничо-наукових і технічних знаннях, але, насамперед, на знаннях соціально-антропологічних, культурологічних, гуманітарних» [6, с. 5]. Саме на світоглядному рівні спершу відбуваються суттєві трансформації методології юридичної науки.

З урахуванням викладеного вважаємо, що узагальнено-світоглядне синтезне бачення дигіталізації державної влади має спиратися на розуміння й інтерпретацію діалектичного поєднання технологічних, соціокультурних, управлінських, юридичних та інших аспектів цифровізації, а також своєрідності їх заломлення у сфері власне дигіталізації державної влади.

Яким має бути адекватний такій ситуації домінуючий світогляд, необхідний для побудови оптимальної методології осмислення феномена дигіталізації державної влади? Вочевидь, він не може бути ані вузькоscientistським (тобто зорієтованим винятково на пізнання технологічного боку відповідних процесів), ані суто спеціально-юридичним (зорієтованим винятково на пізнання позитивного права, що опосередковує певні прояви, сторони та форми цифровізації), а повинен, на наш погляд, включати в себе елементи сучасної неklasичної (постklasичної) філософії (як елементи загальнофілософського світогляду), методології пізнання цифрових технологій (як елементи спеціально-технічного світогляду) та конструктивістські елементи сучасної інновативної методології загальнотеоретичної юриспруденції (як елементи спеціально-юридичного світогляду). Це підтверджує висновок, зроблений М. Кельманом: «Методологію сучасного правознавства недоречно характеризувати лише на основі одного домінуючого в дослідницькій сфері підходу, оскільки сучасне правознавство вже давно не схоже на “юриспруденцію понять” ХІХ століття, а його методологія не обмежується використанням тільки формально-логічних та понятійних форм. Поступове розширення предметної сфери, як і наукового інтересу, поява нових “онтологій права” уможливають застосування певних комбінацій різних методологічних підходів» [7, с. 37].

До філософських засад методології дослідження дигіталізації державної влади належать філософські системи, що стосуються онтології, гносеології, антропології, праксеології права, а також ідеї відповідного пізнавального процесу. Тому коротко розглянемо їх стосовно нашого предмета дослідження.

Слід зауважити, що саме онтологія права має визначати контекст існування процесів цифровізації державної влади, їх соціальні передумови та наслідки, а також форми впливу (опосередкування) права

цих процесів та зміни, спричинені в механізмі функціонування системи державної влади та її інститутів унаслідок дигіталізації. Онтологічний бік філософських засад методології дослідження дигіталізації державної влади відображає процесуальність відповідного явища в єдності статичних та динамічних його елементів, а також втілює діалектику об'єктивного (право, держава, державна влада як об'єктивні явища, що піддаються цілеспрямованим змінам унаслідок та в ході дигіталізації) та суб'єктивного (суб'єкти (ініціатори, розробники, провідники) у процесах дигіталізації, концепції дигіталізації, втілювані у відповідних правових змінах державної влади).

У контексті дигіталізації в науці вже проведено розмежування, зокрема між концептами цифрового пізнання і цифрового мислення, що пояснюють трансформацію суб'єкта наукової діяльності в цифрову добу. Так, цифрове наукове пізнання тлумачиться як дослідження наукової предметної сфери, яке підвищується з точки зору ефективності завдяки цифровим технологіям, а цифрове мислення розглядається як проблематизація цифрового наукового пізнання, спровокована цифровими технологіями [8, с. 23]. Тож гносеологічний аспект філософських засад методології дослідження дигіталізації державної влади обумовлює особливості пізнання феномена дигіталізації стосовно конкретного предмета дослідження – сфери державної влади, зокрема на рівні змін її структур, інститутів, функцій, форм і методів реалізації. На рівні гносеології права також виробляється специфічний категоріально-понятійний апарат, вписаний у загальну систематику категорій і понять, що ними послуговуються як загальнотеоретична юриспруденція, так і галузеві юридичні науки, що торкаються пізнання того сегмента правової реальності, що опосередковується сферою дигіталізації в цілому та дигіталізації державної влади зокрема. Такий специфічний категоріально-понятійний апарат, у свою чергу, «задає» і певну своєрідність наукових підходів та ракурсів пізнання відповідного сегмента правової реальності.

На відміну від онтології та гносеології права, антропологія права концентрує увагу на людській природі (походженні) права, на з'ясуванні ролі людини у правовому середовищі, значущості людини як найвищої соціальної цінності, дослідження філософської природи суб'єктивних прав і свобод людини та громадянина як основи розвитку права та функціонування держави [9]. Тобто антропологія права зорієнтована на осмислення людського фактора у результативному здійсненні дигіталізації державної влади, на забезпечення пріоритету «традиційних» і «цифрових» прав людини перед державним апаратом, а також на аналізі суб'єктивного фактора в підготовці та реалізації правових реформ із дигіталізації державної влади. Адже цифровізація передбачає суто технологічне ставлення до дійсності,

де все пізнане прирівнюється до засобів досягнення практичних цілей [8, с. 27–28]. За такого (суто технологічного) підходу часто применщується значення суб'єктивного фактора, а людський вимір подекуди просто елімінується із суто технологічних процесів на догоду їх інтенсифікації та масовізації. Водночас антропологія права акцентує на тому, що в умовах дигіталізації державної влади комунікація між громадянином і державою дедалі більше знеособлюється та віртуалізується. Процеси уніфікації супроводжуються протилежними процесами індивідуалізації, виникає та поширюється варіативність і багатоманітність інформації, що циркулює лінією «державна – громадянин». В умовах цифрової держави, гіпотетично можна припустити, відбудеться поступове заміщення особи як суб'єкта права штучним інтелектом, втіленим у комп'ютерах, що породжує питання місця правової антропології в цифровій реальності та взаємоузгодження тенденцій щодо збереження «традиційної» правової суб'єктності та поширення впливу штучного інтелекту на реалізацію функцій держави (передусім у галузі правового регулювання надання людям публічних послуг або, наприклад, у ході конкурсних процедур при заміщенні вакантних посад державних службовців, де місце конкурсної комісії цілком може зайняти комп'ютер).

У контексті нашого дослідження аксіологія права спрямовує методологію на застосування ціннісного (аксіологічного) підходу до осмислення й інтерпретації процесу дигіталізації державної влади, до оцінки цифрової держави як ключового результату дигіталізації державної влади, а також пов'язаних із цим процесом ризиків, небезпек та можливих негативних наслідків для людини, суспільства та держави, ключових соціальних цінностей тощо. Адже дуже часто в умовах реальності, що стрімко змінюється під впливом цифрових технологій, суб'єкти правотворчості змушені у правовому регулюванні йти не від правовідносин, а саме від технологій [10, с. 115].

Нарешті предметом праксеології права є дослідження правової діяльності в усьому розмаїтті її філософських аспектів [11]. Саме діяльнісний підхід лежить в основі уявлень про дигіталізацію як цілеспрямований процес формування й реалізації змін у системі державної влади, а також обумовлює формування теорії правової реформи, комплементарної до науково-правової концепції дигіталізації державної влади.

Наступним після філософських засад рівнем методології дослідження дигіталізації державної влади є, як уже наголошувалося вище, тип наукового мислення (наукової раціональності).

Як відомо, в історії науки виокремлюють класичний, некласичний та постнекласичний типи раціональності, критеріями відмінностей яких є: особливості системної організації досліджуваних об'єктів

(прості системи, складні системи, системи, що саморегулюються, та складні системи, що саморозвиваються), а також змістовна наповненість категорій їх осмислення; властива кожному типу раціональності система ідеалів і норм досліджень (пояснення, опису, обґрунтування, структури та побудови знань); специфіка історико та культурно зумовленої філософсько-методологічної рефлексії над пізнавальною діяльністю [4, с. 56; 12; 13; 14, с. 6]. Сучасний постнекласичний тип раціональності зорієнтований переважно на осмислення складних систем, що саморозвиваються, яким притаманна ієрархія рівневої організації елементів і здатність породжувати в процесі розвитку нові рівні організації, що утворюють нову цілісність системи, відкритість – обмін з оточуючим середовищем речовиною, енергією, інформацією. Осмислення цих систем здійснюється в межах нового розуміння категоріальної «матриці»: частини – цілого, причинності, простору і часу, а дослідження потребують міждисциплінарного підходу, побудови ідеалів і норм науки, людиновимірності об'єктів і результатів наукових досліджень [4, с. 56–57; 14, с. 12–16].

Із цього погляду очевидно, що оптимальним для осмислення процесів дигіталізації державної влади є саме постнекласичний тип раціональності, адже поза міждисциплінарним підходом до вивчення цих процесів, а також поза людиномірним використанням об'єктів і результатів їх досліджень реалізувати комплексний науковий підхід до вивчення феномена дигіталізації загалом не видається можливим.

Наступним важливим методологічним «рівнем» дослідження дигіталізації державної влади є, як було наголошено вище, наявність специфічних наукових парадигм як сукупності загальноновизнаних і домінуючих на цьому етапі розвитку юридичної науки взаємозалежних наукових досягнень, наукових теорій і відповідних їм правил, стандартів, методів наукових досліджень, у межах яких опрацьовуються підходи та методи аналізу досліджуваного предмета. Узагальнено можна стверджувати, що парадигмою в науці нині визнається «концептуальна схема, яка протягом певного часу визнається науковим співтовариством як основа його практичної діяльності» [15, с. 71]. При цьому під парадигмою права розуміється й «органічна єдність усвідомлених і неявних уявлень (поглядів, переконань) про право, суспільство, державу та їх взаємозв'язок, заснованих на цих уявленнях ціннісно-цільових настанов, а також фахового досвіду (навичок, прийомів і стандартів). Парадигма права поділяється всіма членами юридичного співтовариства або його підгрупою та об'єктивується у правовій науці та доктрині, законодавстві та практиці правозастосування» [16, с. 14]. В юридичній науці виокремлюють нині як найбільш загальні позитивістську, соціологічну та природно-правову парадигми права [4, с. 58]. З урахуванням особливостей дигіталізації

та правового регулювання цих процесів у різних вимірах суспільного життя правомірним, на наш погляд, є виокремлення також локальних правових парадигм, які матимуть методологічне значення для дослідження дигіталізації державної влади як особливого об'єкта.

Методологія дослідження теоретико-правових засад дигіталізації державної влади на сучасному етапі розвитку постіндустріального й інформаційного суспільства, визначальними ознаками якого є розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, інформатизація, віртуалізація соціальної реальності й глобалізація комунікаційного простору, ґрунтується, з одного боку, на загальнофілософських, соціологічних та юридичних концептах інформаційного суспільства, цифровізації суспільства, економіки, держави і права, цифрової економіки та цифрової трансформації.

Отже, методологія, покладена в основу дослідження дигіталізації державної влади, має враховувати як ключові напрями та закономірності розвитку суспільства на шляху до його цифровізації, так і новітні форми правового опосередкування дигіталізації такого розвитку в цілому та дигіталізації такого сектора суспільства, як сфера буття державної влади, зокрема. Саме вона охоплена протягом останніх десятиліть більш чи менш вдалими правовими реформами, у межах яких розвиваються тенденції дигіталізації державної влади. Водночас останнім часом така дигіталізація дедалі більше перетворюється на самостійний чинник суспільного і державного розвитку, впливаючи на перебіг та результативність означених реформ.

Дигіталізація спричиняє прискорення трансформації багатьох суспільних відносин, «появу зовсім нових, ще не відомих українському законодавству. І право як універсальний регулятор має встигати здійснювати упорядкування нових і новітніх суспільних відносин» [17, с. 49].

Спершу охопивши сферу економіки, дигіталізація поступово стає ключовим чинником прискорення суспільного розвитку в цілому та важливим «ферментом» подальшої трансформації всієї державної та правової реальності у напрямі її доступності для потреб населення, зближення держави та суспільства, нарощування інститутів прямої участі громадян в управлінні державою, підзвітності й відповідальності державної влади та її носіїв перед суспільством. Тому осмислення процесів дигіталізації державної влади відбувається «у рамках соціокультурної парадигми пізнання права і правових явищ, на міждисциплінарному рівні, на основі принципів гуманізації й інтеграції наукового знання, методологічного плюралізму та теоретико-інформаційних уявлень про інформацію як загальний організуючий фактор у становленні і розвитку усіх типів соціальних систем» [18, с. 83].

Тісний зв'язок між юридичною наукою, правовим регулюванням, практикою правозастосування та правовою доктриною уможливають

виокремлення загальнонаукових парадигм інформаційного суспільства та цифровізації (дигіталізації), у межах яких може бути досліджена дигіталізація державної влади. Такому дослідженню сприяють, на наш погляд, деякі сучасні тенденції розвитку загальнотеоретичної юриспруденції – соціалізації і соціологізації, людиноцентристської переорієнтації в умовах глобалізації, антропологізації, аскіологізації й гуманізації, деонтологізації, деформалізації, феноменологізації, прагматизації та семіотизації, посилення плюралізації й мультикультуралізму у праві та переосмислення предметного поля юриспруденції, поєднання традицій і новацій у праві і правовій науці, актуалізації ціннісного та комунікаційного призначення права і правової науки, цивілізаційного й діяльнісного підходів, індивідуалізації правового регулювання, формування правового поліцентризму тощо.

Також потрібно проаналізувати специфіку методологічних підходів та наукових методів пізнання феномена дигіталізації державної влади.

Серед найпоширеніших загальнофілософських підходів до дослідження дигіталізації державної влади чільне місце посідає діалектичний підхід, який дозволяє дослідити ці процеси у контексті їх взаємозв'язку з іншими процесами, об'єктами та явищами. На противагу метафізичному підходу, який розглядає об'єкти та явища ізольовано одне від одного, діалектика вбачає причину їх функціонування і розвитку у розвитку, єдності та боротьбі протилежностей [19, с. 54]. Із позицій діалектичного підходу, дигіталізація державної влади розглядається як певний сегмент дигіталізації, що охоплює різні боки суспільного життя і має глобальний характер; вона має несталий, змінюваний характер, такі зміни мають детерміністську обумовленість, яка, щоправда, за умов посилення стохастичності суспільного і правового розвитку є відносною. Діалектичний підхід також передбачає аналіз процесів такої дигіталізації не в лінійному вимірі, а з урахуванням наявних та потенційних суперечностей, зіткнення яких породжує конкретно-історичні форми дигіталізації державної влади та спонукає аналізувати не лише фінальні стадії відповідного процесу, не лише його результати, а весь процес, охоплений у реальній динаміці його ініціювання, розгортання, перебігу та фіналізації.

Важливе значення для дослідження дигіталізації державної влади має також поєднання історичного й логічного підходів. Якщо застосування історичного підходу передбачає аналіз відповідного процесу в його реальній динаміці, з висвітленням його передумов, перебігу, оцінки на різних етапах, то логічний підхід акцентує увагу на висвітленні закономірностей такого процесу, поєднання детермінізму та стохастичності в його розгортанні, а саме «історичний підхід потребує логічного осмислення фактів розвитку досліджуваного об'єкта, а логічний аналіз завжди витікає з історії розвитку об'єкта» [19, с. 55].

Важливе методологічне значення для осмислення процесів дигіталізації державної влади має порівняльно-правовий (компаративний) підхід, що ґрунтується на уявленнях про відкритість, діалогічність і несамодостатність національних правових систем, здатність до правових запозичень, активну роль у таких запозиченнях державної влади [20; 21]. Цей підхід має значний евристичний потенціал та повинен застосовуватися при дослідженні дигіталізації державної влади: у світі широко застосовуються певні уніфіковані стандарти цифровізації публічно-правової сфери, свідченням чого є поширені різноманітні індекси дигіталізації, за умов глобалізації національні правопорядки (принаймні в демократичних і тих, що демократизуються, країнах) є «розімкнутими», а відтак вільними для правових запозичень, окремі держави, як Україна, свідомо обрали шлях імплементації зарубіжних правових стандартів (у випадку України – стандартів Європейського Союзу). Тому компаративний підхід, додатково «мотивований» такими обставинами, зазвичай, привертає увагу до виявлення діалектики окремого, особливого і загального у таких процесах, втілюючись у зіставленні (порівнянні) досвіду здійснення відповідних цифрових трансформацій у державній владі на прикладі різних країн та/або в різні історичні періоди. Порівняння відповідних об'єктів дослідження може мати як синхронний, так і діахронний характер. Їх оптимальне поєднання в конкретному науковому дослідженні спроможне дати більш повну та вірогідну картину як динаміки досліджуваного процесу, так і основних законодавчих тенденцій, що мають універсальний (властивий для усіх або більшості країн) або ж особливий (притаманний лише для однієї країни) характер. Цей підхід дослідження відкриває шлях для практичних заходів у сфері правової політики, зокрема здійснення уповноваженими суб'єктами державної влади цілеспрямованих правових запозичень при створенні національних нормативних моделей дигіталізації державної влади, а тому має суттєве не лише теоретичне, а й прикладне значення. Втілюваний на практичному рівні, цей підхід усе ж вимагає поміркованого та зваженого застосування, адже далеко не всі державно-правові запозичення можуть мати позитивний ефект [22, с. 52].

Соціологічний підхід, який дедалі ширше упроваджується у вітчизняне загальнотеоретичне правознавство [23; 24], у конкретному дослідженні дигіталізації державної влади допомагає осмислити соціальну зумовленість відповідних процесів, запропонувати концептуальний соціологічний аналіз законодавства, яке встановлює засади цієї дигіталізації як самостійного соціокультурного феномена, що є результатом правотворчої діяльності, не залишає поза увагою аналіз соціокультурної природи відповідних правових норм, процесів та змін у системі державної влади, що є наслідком здійснення її

дигіталізації, а також дає змогу вписати процеси такої дигіталізації у визначений соціокультурний контекст, показати їх залежність як від глобальної дигіталізації всіх суспільних відносин, так і від діяльності суб'єктів цих відносин. Вагомим завданням такого підходу стосовно обраного предмета дослідження є також визначення впливу законодавства на систему відповідних соціальних відносин, на взаємодію соціальних суб'єктів, систему цінностей і норм. Він же задає пошук у співвідношенні різних норм соціальної регуляції дигіталізаційних процесів (у контексті співвідношення права та неправових регуляторів), дії та «бездіяльності» (тобто фактичного незастосування) закону у правовому регулюванні дигіталізації, виявлення ступеня ефективності такого регулювання, а також сумісності моделей дигіталізації, впроваджуваних у суспільну практику та в державне функціонування з наявними моделями державо- і правоустрою, сприйняття впроваджуваних змін у суспільній свідомості, їх відтворення у повсякденних суспільних практиках і реагування суспільства на здійснювані дигіталізаційні зміни в державній владі.

Системний підхід є логічним продовженням принципу системності наукового дослідження і стосовно нашого предмета дослідження надає можливості аналізувати зміни в системі, структурі та функціях державної влади як наслідки системного впливу на неї процесів дигіталізації, виявляти системні зв'язки між дигіталізацією державної влади та інших сфер суспільних відносин, простежувати взаємодію між новою якістю державної влади та змінами в законодавстві та у правовому статусі громадян, які набувають і реалізують в інформаційному суспільстві та в цифровій державі новітні, цифрові права. Безумно, саме системний метод дає змогу виявити те, наскільки глибокими й системними є зміни в законодавстві, що опосередковує й спрямовує відповідні зміни у структуруванні державної влади та у функціонуванні її органів в умовах дигіталізації, а також у тих багатоманітних зв'язках і взаємодіях (структурних і функціональних, постійних і тимчасових, традиційних і новітніх, сталих і креативних тощо), що опосередковують системи взаємовідносин як між цими органами всередині системи державної влади, так і між цими органами і громадянами та інституціями громадянського суспільства.

Функціональний підхід відображає, з одного боку, функціональну спрямованість дигіталізації у сфері державної влади, її модернізаційний, нормативний, креативний потенціал, а з іншого боку, висвітлює особливості функціонування державної влади в умовах цифровізації держави загалом, враховуючи процеси цифрової стандартизації, цифровізації документообігу в органах державної влади, адресність і дистанційність у наданні державою послуг громадянам, інтерактивність і мережевий характер взаємодій між громадянами та державою,

цифровізацію адміністративних послуг, створення багатофункціональних інформаційних центрів, а також характеристики, пов'язані з ключовими загальносистемними засадами ефективного цифрового управління (цільова функціональність, відкритість і прозорість комунікації, взаємоспрованість інформаційних обмінів, зниження транзакційних витрат тощо) [25, с. 12].

Інформаційний підхід уможлиблює розгляд функціонування інформаційних потоків як одного з ключових ресурсів, що оптимізують діяльність управлінських структур у системі державної влади, а розвиток самої системи державної влади, її модернізації, ефективізації та сервілізації (руху в напрямі посилення сервісного характеру держави) – як закономірного результату вдосконалення процесів соціоінформаційного обміну між суб'єктами дигіталізації та ключовими споживачами публічних послуг з боку держави – громадянами [25, с. 12–13]. Крім того, у межах такого підходу розкривається специфіка «комунікаційних зв'язків між громадянами та посадовцями, що дозволяє як брати участь в ухваленні рішень, так і відстоювати інтереси меншості та ставити питання про відповідальність посадовців» [26, с. 66], а також виникнення та впровадження на рівні національного законодавства обов'язку держави «забезпечувати конфіденційність комунікацій, здійснюваних за допомогою загальнодоступної телекомунікаційної мережі та загальнодоступних телекомунікаційних послуг»¹.

Антропологічний підхід дає широку перспективу аналізу дигіталізації державної влади не як безособового, відірваного від потреб людини процесу, а явища, що, безумовно, має «людиномірний» характер, оскільки безпосередньо торкається «питання щодо з'ясування змісту правил та процедур використання цифрових технологій у сприянні реалізації можливостей людини» [26, с. 67]. Водночас цей підхід обґрунтовує необхідність на сучасному етапі розвитку суспільства забезпечення якісно нового рівня захищеності прав людини державою в умовах глобальної цифровізації [27, с. 90]. Разом із тим процеси дигіталізації державної влади розглядаються через призму такого підходу не як самоціль, а як засіб оптимізації реалізації потенціалу людської особистості, розкриття його нових боків і проявів, поліпшення захищеності її традиційних і новітніх, цифрових прав та нарощування «праволюдного» потенціалу у знеособленому механізмі взаємодії з державною владою.

Діяльнісний підхід є одним із провідних підходів у дослідженні дигіталізації державної влади та тісно пов'язаним із антропологічним

¹ Directive 97/66/EC of the European Parliament and of the Council of 15 December 1997 concerning the processing of personal data and the protection of privacy in the telecommunications sector.

підходом. Це пояснюється безпосередньо тим, що діяльнісний підхід зумовлений діяльнісною сутністю права і держави. Він дає змогу «висвітлити внутрішнє та зовнішнє в людській діяльності, виокремити причину та наслідок, форму та зміст, мету та результат» [28, с. 162–163], у тому числі у процесах дигіталізації державної влади. Згаданий підхід також передбачає розгляд дигіталізації державної влади не як абстрактного самопливного процесу, а як такого процесу, який назовні виявляється сукупністю доцільних діяльностей активних суб'єктів ініціювання, реалізації та коригування результатів такої дигіталізації. З іншого боку, споживачами результатів такої дигіталізації так само є конкретні люди, які, взаємодіючи з органами державної влади, отримують нові можливості для реалізації своєї свободи та законних інтересів.

Семіотичний підхід до аналізу дигіталізації державної влади уможливлений тим, що зазначений процес є елементом правової реальності, а тому відтворюється у знаках, які вивчаються семіотикою як ученням про знаки. Семіотика, зазвичай, орієнтується на пізнавальний вимір людського досвіду, адже вона укорінена у процесі дії знаків (семіозі) і передбачає обов'язкову наявність хоча би двох динамічних чинників (знаку й означуваного, знаку та його автора, знаку і значення, знаку й інтерпретатора, знаку й контексту тощо), що дає підстави визначити окремий тип семіотичної характеристики людини як «людина символічна», «людина знакова» – *homo semioticus* [29, с. 22]. При цьому правові знаки матеріалізують і об'єктивують (означають, маркують, класифікують, структурують, ієрархізують, організують, впорядковують) правову дійсність. Вони ж беруть участь в управлінні процесом трансформації дійсності у правосвідомість людини і водночас організують, впорядковують її мисленнєву діяльність, що допомагає сформуванню у кожного свою образно-поняттєву модель правової дійсності [29, с. 23]. Відповідно, об'єкт нашого дослідження є складовою частиною символічної системи, що охоплює предмети і дії з умовним змістом, залежним від розуміння суб'єктів, що взаємодіють [24, с. 29; 30, с. 49]. Адже дигіталізація державної влади супроводжується появою нових символічних підсистем, які відображають «розростання» права, його поширення на нові суспільні відносини та їх групи, а також – перенесенням до сфери права мови символів, які до того мали здебільшого технічний характер, що засвідчує об'єктивне ускладнення семіотичного базису дигіталізаційних процесів. З іншого боку, штучний інтелект, що задіяний людьми у процесі дигіталізації державної влади, має у своєму арсеналі антропоморфно-розумні мисленнєві та когнітивні дії, такі як розпізнавання образів, символічних систем і мов, рефлексія, розмірковування, моделювання, образне мислення, аналіз та оцінка [31, с. 135].

Дигіталізація передбачає своєрідну «зустріч» права як окремої знакової системи із знаковою системою, властивою для носіїв штучного інтелекту (розумних машин), які задіяні у процесах дигіталізації. Тобто відбувається взаємопроникнення обох знакових систем, їхнє взаємозбагачення та взаємоускладнення. Розглядаючи та сприймаючи ці процеси як автономні різновиди правової комунікації в інформаційному суспільстві, дослідник мусить спиратися на загальні засади семіотичного підходу до права.

Кібернетичний підхід має широке застосування при аналізі дигіталізації державної влади у зв'язку з тим, що такі процеси передбачають використання штучного інтелекту. Останній є штучною складною кібернетичною електронною системою з когнітивно-функціональною архітектурою та власними або релевантно доступними (доданими) розрахунковими потужностями необхідних місткостей і швидкодії. Йому властиві субстантивність (суб'єктність і здатність удосконалюватися), високорівнева здатність сприймати інформацію, приймати рішення і виконувати їх, аналізувати власний досвід, здатність до адаптації у навколишньому середовищі, здатність виконувати когнітивні функції (творчі, аналітичні), здатність до самосвідомості [32, с. 94–95]. Кібернетика, зазвичай, орієнтується на оптимальне управління складними системами [33, с. 39–43]. Із цієї точки зору, дигіталізація є способом (формою) оптимізації системи державного управління за допомогою застосування інструментів штучного інтелекту. Відповідно, застосування цього інструменту в дигіталізації обумовлює широке використання кібернетичного підходу.

Інституційний підхід дає широкі перспективи для аналізу інституційних змін у системі державної влади, спричинених дією дигіталізації держави та суспільства. Власне унаслідок дигіталізації змінюється не лише «інституційний дизайн» держави загалом і державної влади зокрема, на другий план відходить взаємодія суспільства із традиційною тріадою влади. Так, у цифровому суспільстві державна влада набуде нових форм, «які, з одного боку, не будуть пов'язані з традиційною тріадою гілок влади, а з іншого, – зможуть спиратися на нову, електронну демократію. Влада нового типу стане багатосуб'єктною, практично всі члени суспільства, які володіють доступом до цифрових технологій, отримують можливість у режимі реального часу брати участь як у прийнятті управлінських рішень, так і у пратовторчій діяльності» [34, с. 205].

Синергетичний підхід є одним із новітніх наукових підходів, що успішно застосовується і в загальнотеоретичному правознавстві для дослідження складних систем, яким властиві якості самоорганізації. Основою синергетики вважається концепція нерівноважної термодинаміки або теорії нелінійних динамічних середовищ [35, с. 902].

Вважаємо, що дигіталізація повністю вписується в цю концепцію, а тому може бути проаналізована за допомогою синергетичного підходу. На користь такого висновку свідчить, на наш погляд, і те, що дигіталізація демонструє поєднання спонтанності та урегульованості, організації та самоорганізації державної влади, особливо в періоди глибоких реформ, які зачіпають і сферу самої державної влади. При цьому, безумовно, право намагається якнайповніше врегулювати дигіталізацію та її результати, що є цілком виправданим у сфері здійснення державної влади, надати їй нового правового режиму функціонування, що має заступити застарілі практики й норми здійснення державної влади. Втім, «ідеальної повноти вирішення цієї проблеми досягти неможливо, оскільки поява нових зв'язків не дає змоги це зробити» [36, с. 7]. Дигіталізаційні процеси у сфері державної влади, на наш погляд, володіють відповідними властивостями, характеризуються істотним рівнем стохастичності, нелінійності, зіткненням різних тенденцій тощо. Завдяки цьому підходу дослідник може з'ясувати дію відповідних чинників впливів на зазначені процеси, запропонувати нелінійну модель дигіталізації з урахуванням тлумачення складної взаємодії різноспрямованих тенденцій цих процесів, співвідношення стохастичних і доцільних механізмів у їх розгортанні.

Безумовно, наведені вище методологічні підходи є базовими, орієнтованими для дослідницького пошуку в напрямі осмислення ключових проблем дигіталізації державної влади в цілому і в сучасній Україні загалом, а тому аж ніяк не вичерпують усієї широкатої й різноманітної нині «методологічної» палітри юридичної науки. Отже, їхня евристична «придатність» і креативний потенціал мають перевірятися в конкретних наукових дослідженнях як на рівні загальнотеоретичної юриспруденції, так і на рівні галузевих правових наук.

Якщо ж від загальних методологічних підходів до дослідження дигіталізації державної влади звернутися до питання визначеності методів такого дослідження, то тут ми поділяємо усталену в юридичній науці концепцію щодо класифікації таких методів на загальнофілософські (діалектики та метафізики), загальнонаукові (аналізу та синтезу, сходження від конкретного до абстрактного, спостереження та опису, системний, структурно-функціональний та формально-логічний методи) та приватно-наукові (формально-юридичний, герменевтико-правовий (правотлумачний), історико-правовий, порівняльно-правовий, метод правового моделювання, метод правового прогнозування, соціолого-правові методи).

Так, за допомогою аналізу досліджуються основні суб'єкти, об'єкти та напрями дигіталізації державної влади, встановлюється характер взаємозв'язку між ними, здійснюється аналіз актів законодавства та

законопроектних новацій у цій сфері регулювання суспільних відносин. За допомогою синтезу здійснюється узагальнення даних, отриманих у результаті аналізу досліджуваних правових явищ, зокрема пропонуються висновки щодо оптимальності правового регулювання процесу дигіталізації державної влади, здійснюваних на цій основі організаційних, інституційних та функціональних змін у системі державної влади України, щодо відповідності таких актів вимогам та стандартам ЄС тощо. Синтез таких даних дає змогу окреслити перспективи та напрями дигіталізації державної влади, виокремивши ключові та найбільш перспективні напрями цифрової трансформації державної влади в Україні в умовах євроінтеграційних процесів. Метод сходження від абстрактного до конкретного використовується для структурування нормативного матеріалу з метою виявлення загального, специфічного й унікального в дигіталізаційних процесах, що охоплюють сферу здійснення державної влади в Україні. Вагоме значення для осмислення процесів дигіталізації державної влади в Україні мають такі методи, як спостереження та опис: метод спостереження (безпосереднього чи опосередкованого) дає змогу отримати знання про зовнішні боки об'єкта пізнання та його суттєві властивості [37, с. 58; 38, с. 34], тоді як метод опису застосовується переважно для фіксації результатів такого спостереження [37, с. 59].

Структурно-функціональний метод широко застосований у роботі при висвітленні характеру та глибини ключових структурних і функціональних змін, що їх зазнають об'єкти дигіталізації державної влади, а також при аналізі концептуальних переваг та недоліків тих чи тих заходів з правової реформи у галузі дигіталізації державної влади в Україні. Формально-логічний метод, що зумовлює послідовність викладених суджень та умовиводів, дає змогу розглянути систему державної влади та систему законодавства, що об'єктивує дигіталізацію державної влади як логічно визначені й упорядковані системні утворення, зміни в яких мають підпорядковуватися закономірностям формальної логіки. Його застосування також уможливує уточнення змістовного наповнення ключових правових категорій, використовуваних у цьому дослідженні.

Для пізнання предмета дослідження застосовано також такі методи, як формально-юридичний, герменевтико-правовий (правотлумачний), історико-правовий, порівняльно-правовий, метод правового моделювання, метод правового прогнозування, а також соціолого-правові методи. Зокрема, формально-юридичний метод застосований при аналізі законодавства, що регулює суспільні відносини щодо дигіталізації державної влади. Герменевтико-правовий (правотлумачний) метод дає змогу проаналізувати особливості внутрішньої будови та сенсу правових норм, що містяться в законодавчих

актах, які регулюють процеси дигіталізації державної влади, висвітлити спектр наявних наукових позицій із цього питання. Історико-правовий метод дозволяє простежити генезу досліджуваного процесу, його розгортання і розвиток у тісному зв'язку із синхронними змінами, яких зазнає відповідне законодавство, а також у зв'язку із суспільними потребами, які повинна задовольнити означена дигіталізація та її результати. Порівняльно-правовий метод ґрунтований на основі компаративного наукового підходу та надає змогу широко застосовувати зіставлення між однорядковими правовими явищами, охопленими об'єктом нашого дослідження. У результаті застосування методів правового моделювання та прогнозування окреслюються перспективи та напрями здійснення правової реформи у сфері дигіталізації державної влади в Україні. Застосування соціолого-правових методів передбачає аналіз ефективності та якості дигіталізації у сфері державної влади, тих чи інших конкретних заходів у цій сфері, а також формулювання теоретичних рекомендацій щодо оцінки стану трансформаційних змін у цій сфері щодо їх суспільної прийнятливості, здатності задовольнити ключові суспільні потреби й запити у результатах такої дигіталізації тощо.

У сукупності означені методи, на наш погляд, повинні: 1) допомогти реалізувати евристичний потенціал окреслених вище ключових методологічних підходів до дослідження дигіталізації державної влади сучасної України на основі неklasичного (постklasичного) типу раціональності та в межах парадигм інформаційного суспільства та цифровізації; 2) забезпечити комплексне висвітлення процесів дигіталізації та їх результатів, які мають суспільно-правове значення і повинні виявитися в якісних змінах в інституційному та в функціональному вимірах існування системи державної влади в Україні за умов побудови (формування) електронної (цифрової) держави; 3) окреслити провідні теоретико-правові орієнтири для юридичної науки і практики у сфері реалізації ідеї електронної (цифрової) держави на тлі здійснення правових реформ в Україні; 4) висвітлити проблемні аспекти дигіталізації (враховуючи виклики, ризики та загрози – як реально існуючі, наявні, так і потенційні) в розрізі забезпечення ключових соціально-правових цінностей та реалізації державою свого соціального призначення; 5) допомогти мінімізувати суспільні втрати від дигіталізації та унеможливити відхід від конституційно проголошених засад демократичної, правової та соціальної держави в Україні.

Висновки

Дигіталізація як універсальне соціальне явище не може бути комплексно осмислена поза застосуванням методології юридичної науки. Для теорії держави і права процеси дигіталізації державної влади, державного управління, виникнення феноменів електронного

уряду та цифрової держави є інновативною сферою дослідницьких пошуків.

Методологія дослідження дигіталізації державної влади складається із семи структурних «рівнів», розташованих за принципом ієрархічності й супідрядності: 1) домінуючого світогляду; 2) філософських засад; 3) типу наукового мислення (наукової раціональності); 4) наукових парадигм; 5) методологічних підходів; 6) наукових методів пізнання.

Оптимальним для осмислення процесів дигіталізації державної влади є постнекласичний тип раціональності.

Ключовими методологічними принципами пізнання феномена дигіталізації державної влади є такі: принцип комплексності (всєбічності); принцип системності; принцип наукової об'єктивності; принцип історизму; принцип детермінізму; принцип антропологізму; принцип методологічного плюралізму.

Провідними загальнонауковими парадигмами дослідження дигіталізації державної влади є парадигми інформаційного суспільства та цифровізації (дигіталізації).

Основними методологічними підходами, придатними для застосування у структурі методології дослідження дигіталізації державної влади, є діалектичний, історичний, логічний, порівняльно-правовий, економічний, діяльнісний, соціологічний, системний, інформаційний, антропологічний, семіотичний, кібернетичний, організаційний, інституційний, синергетичний, комунікативний, конфліктологічний.

На основі виокремлених методологічних підходів ключовими методами пізнання дигіталізації державної влади слід вважати такі методи: загальнофілософські (діалектики та метафізики), загальнонаукові (аналізу і синтезу, сходження від конкретного до абстрактного, спостереження та опису, системний, структурно-функціональний та формально-логічний), приватно-наукові (формально-юридичний, герменевтико-правовий (правотлумачний), історико-правовий, порівняльно-правовий, метод правового моделювання, метод правового прогнозування, соціолого-правові методи).

Список бібліографічних посилань: 1. Стеблина Н. О. Цифровізація державної політики як дискурс сучасності : дис. ... д-ра політ. наук : 23.00.02. Вінниця, 2021. 472 с. 2. Стругинська І. В. Цифрова трансформація як імператив інноваційного розвитку бізнес-структур : дис. ... д-ра економ. наук : 08.00.04. Запоріжжя, 2020. 487 с. 3. Керимов Д. А. Методологія права (предмет, функції, проблеми філософії права). М. : Аванта+, 2001. 560 с. 4. Тихомиров Д. О. Теоретико-правові засади державної політики у сфері цивільної безпеки в Україні : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2021. 506 с. 5. Карцхія А. А. Гражданско-правовая модель регулирования цифровых технологий : дис. ... д-ра

юрід. наук : 12.00.03. М., 2019. 394 с. **6.** Лук'янець В. С., Кравченко О. М., Озадовська Л. В., Мороз О. Я. Науковий світогляд на зламі століть : монографія. Київ : Парапан, 2010. 288 с. **7.** Кельман М. Методологія сучасного правознавства: становлення та основні напрями розвитку. *Психологія і суспільство*. 2015. № 4. С. 33–46. **8.** Социальные и цифровые исследования науки : монография / научн. ред. и сост. А. А. Аграмаковой, Е. В. Масланова, В. В. Слюсарева, Т. М. Хусяинова. М. : Изд-во «Русское общество истории и философии наук», 2019. 284 с. **9.** Бандура О. О. Антропологія права як складова філософської антропології (загальний нарис). *Філософські та методологічні проблеми права*. 2019. Т. 17, вип. 1. С. 8–15. **10.** Михеева Т. Н. К вопросу о правовых основах цифровизации в Российской Федерации. *Вестник Университета имени О. Е. Кутафина*. 2019. № 9 (61). С. 114–122. **11.** Бандура О. О. Праксеологія права як складова філософії права. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2017. № 2. С. 11–23. **12.** Добронравова И. С. Идеалы и типы рациональности // Постнеоклассика: философия, наука, культура : монография / ред.: Л. П. Киященко, В. С. Степин. СПб. : Мирь, 2009. С. 296–314. **13.** Степин В. С. Классика, неклассика, постнеклассика: критерии различения // Постнеоклассика: философия, наука, культура : монография / ред.: Л. П. Киященко, В. С. Степин. СПб. : Мирь, 2009. С. 249–295. **14.** Степин В. Типология научной рациональности и синергетика. *Філософія освіти*. 2017. № 1 (20). С. 6–29. **15.** Кушакова-Костицька Н. В. Філософсько-правові засади становлення і розвитку інформаційного суспільства в Україні : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.12. Київ, 2019. 514 с. **16.** Войниканис Е. А. Парадигмальний підхід к исследованию интеллектуальных прав : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01. М., 2015. 392 с. **17.** Копитова О. С. Теоретико-правові засади судового правозастосування : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2021. 524 с. **18.** Мірошніченко М. І. Генезис правової системи України: теоретико-методологічний аспект : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2012. 431 с. **19.** Пустовіт Н. В. Природа аксіосфери інформаційного суспільства : дис. ... канд. філос. наук : 09.00.03. Харків, 2015. 179 с. **20.** Тихомиров О. Д. Компаративний підхід у правознавстві // Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. // редкол.: В. Д. Гончаренко (голова) та ін. ; Нац. акад. прав. наук України ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2017. Т. 2: Філософія права. С. 349–354. **21.** Кресін О. В. Становлення теоретичних засад порівняльно-правових досліджень у другій половині XVIII – першій третині XIX століття: компаративна концептуалізація : монографія. Київ : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; Логос, 2017. 680 с. **22.** Федоренко В. А. Методологія сучасних конституційно-правових досліджень в Україні : доп. Київ : Ліра-К, 2015. 64 с. **23.** Сердюк О. В. Соціологічний підхід у сучасному правознавстві: пізнання соціальності права : монографія. Харків : Яшма, 2007. 320 с. **24.** Лепех А. А. Соціальна та юридична ефективність

механізму правового регулювання : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2019. 234 с. **25.** Васильєва Е. Г., Кононенко Д. В. Современные интерпретации концепции электронного государства (электронного правительства). *Вестник Волгоградского государственного университета. Серия: Юриспруденция*. 2016. № 1 (30). С. 9–16. **26.** Савчин М. Порівняльне конституційне право : навч. посіб. Київ : Юрінком Інтер, 2019. 328 с. **27.** Чернышева Ю. А. Права человека в условиях цифровизации общества. *Психология и право*. 2019. Т. 9, № 4. С. 90–102. **28.** Гусарев С. Діяльнісний підхід у структурі методології сучасного правознавства. *Право України*. 2011. № 8. С. 160–166. **29.** Балинська О. М. Семіотика права як філософсько-правова парадигма : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.12. Львів, 2013. 32 с. **30.** Гаврилов О. А. Математические методы и модели в социально-правовом исследовании. М. : Наука, 1980. 183 с. **31.** Трансформація права в цифрову епоху : монографія / под ред. А. А. Васильєва. Барнаул : Изд-во Алт. ун-та, 2020. 432 с. **32.** Понкин А. В., Редькина А. И. Искусственный интеллект с точки зрения права. *Вестник Российского университета дружбы народов. Серия: Юридические науки*. 2018. № 2. С. 94–95. **33.** Грибанов Ю. И. Цифровая трансформация социальноэкономических систем на основе развития института сервисной интеграции : дис. ... д-ра эконом. наук : 08.00.05. СПб., 2019. 355 с. **34.** Залоило М. В., Пашенцев Д. А. Национальный правопорядок России в условиях цифровизации. *Вестник Санкт-Петербургского университета. Серия: Право*. 2019. Т. 10, вып. 2. С. 196–209. **35.** Історія філософії. Словник / за заг. ред. В. І. Ярошовця. Київ : Знання України, 2006. 1200 с. **36.** Балинська О. М., Яценко В. А. Синергетика як методологічна парадигма юридичних досліджень. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2017. № 4. С. 3–12. **37.** Подзігун Г. В. Публічне адміністрування у сфері цифрової трансформації : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Запоріжжя, 2021. 196 с. **38.** Пащенко В. М. Методологія та методи наукових досліджень : навч. посіб. Київ : Аспект – Полігра, 2010. 232 с.

Надійшла до редколегії 10.12.2021

Najafli E. Methodological fundamentals of scientific research of digitalization of state authority: theoretical and legal aspects

The aim of the article is theoretical and legal coverage of key parameters of methodological tools in the scientific knowledge of digitalization of state power, which is proposed to be carried out on the basis of synthesis of achievements of general theoretical jurisprudence, branch legal sciences, and related social sciences. The structure of the methodology of research of digitalization of the state power which consists of seven "levels" located on the principle of hierarchy and subordination is offered: 1) the dominant world outlook; 2) philosophical principles; 3) type of scientific thinking (scientific rationality); 4) principles of scientific knowledge; 5) scientific paradigms; 6) methodological approaches; 7) scientific methods of cognition.

A detailed description of each of the structural blocks of this methodology is given. It is substantiated that the dominant worldview necessary for the construction of the optimal methodology for understanding the phenomenon of digitalization of state power should include elements of modern non-classical (postclassical) philosophy, methodology of digital technology and constructivist elements of modern innovative methodology of general jurisprudence. It is proved that the post-classical type of rationality is optimal for understanding the processes of digitalization of state power. It was found that the leading general scientific paradigms of the study of digitalization of state power are the paradigms of information society and digitalization.

Key words: digitalization, information society, methodology, digital state, state power, law, general theoretical jurisprudence, post-classical type of rationality.

